

11. Користін О.Є. Економічна безпека. [Електронний ресурс] / Режим доступу: – <http://pidruchniki.ws/14170120> / [ekonomika](#) [teoretichni_zasadi_ekonomichnoyi_bezpeki#127](#), вільний
12. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738, вільний

УДК 657.6 : 005.585

ОБГРУНТУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ ПОТРЕБИ ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

*Грановська Л.М. - д.е.н., професор, Херсонський ДАУ
Перевозова І.В. - к.е.н., доцент, Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу*

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку світової економіки, економіки України характеризується високим ступенем фінансовістості та наближенням до вичерпаності екстенсивних факторів забезпечення економічного розвитку. Тому як держава (в особі органів влади), так і суб'єкти господарювання всіх галузей для отримання об'єктивної інформації про доцільність і перспективність програм розвитку, бізнес-планів, капіталовкладень, локальних напрямків діяльності, як спосіб оцінки обгрунтованості та економічного ефекту підготовлених управлінських рішень, реалізації проектів тощо використовують економічну експертизу.

У сучасному суспільстві експертиза як вид діяльності набуває дедалі все більшого значення як економічний, соціальний і політичний інститут. У всіх розвинутих країнах давно стало нормою проведення експертизи на стадії підготовки документів і проектів, яка передуює прийняттю офіційних рішень (державних, муніципальних, відомчих тощо) [1, с. 6].

Стан вивчення проблеми. У спеціальній економічній і юридичній літературі (у роботах Т. А. Арзуманяна, І. А. Бахтіна, Ф. Ф. Бутиця, С. П. Голубятнікова, В. Г. Дрейдена, В. І. Лакіса, Н. М. Малюги, В. Ф. Палія, П.-З. К. Пошонаса, А. М. Ромашова, В. С. Рудницького, В. К. Степутенкової, В. Г. Танасевича, Г. А. Шумакита інших авторів) економічна експертиза розглядається з позиції її застосування тільки в правоохоронній практиці для отримання доказової інформації, необхідної для забезпечення потреб судово-слідчих органів. Питання функціонування та державного регулювання інституту судово – експертної діяльності в Україні стало предметом досліджень значного числа інших вітчизняних науковців і практиків, зокрема таких як М. П. Білуха, І. В. Болоніна, І. А. Волкова, Л. М. Головченко, В. Г. Гончаренко, Л. В. Гуцайленко, А. В. Іщенко, А. П. Заєць, Н. І. Клименко, В. А. Комаха, В. С. Кузьмичов, В. К. Лисиченко, Г. Г. Мумінова-Савіна, В. Д. Понікаров, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, Е. Б. Сімакова-Єфремян, С. І. Тихенко, М. Л. Цимбал, А. П. Чередніченко, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щербаковський та ін. Водночас,

згадані науковці в своїх роботах уникають висвітлення аспектів існування та функціонування інституту незалежної економічної експертизи. Втім, цілком логічно, що із розвитком правового підґрунтя й розширення економічного змісту експертизи диверсифікується й вектор її функціонального призначення. Не применшуючи значення наукового доробку згаданих учених, вважаємо, що обмеженість подання інформації щодо незалежної складової економічної експертизи значно звужує можливості її застосування в сучасній практиці господарювання та фінансового контролю.

Завдання і методика досліджень. За мету дослідження визначено аспекти обґрунтування актуалізації суспільної потреби функціонування інституту економічної експертизи не лише як одного із засобів доказування при розслідуванні та судовому розгляді справ, але як специфічної форми фінансово-господарського контролю, як способу оцінки обґрунтованості та економічного ефекту підготовлюваних управлінських рішень, реалізації проектів тощо.

Результати дослідження. Економіка, політика, управління та інші галузі суспільного життя постійно потребують широкого спектра науково-технічної, соціальної, правової, медичної, економічної та інших видів спеціалізованих експертиз та експертних досліджень. Метою проведення цих експертиз/експертних досліджень є чітко сформульована фахова відповідь на поставлене питання, оптимальний розв'язок конкретного завдання в рамках визначених галузевих пріоритетів та критеріїв.

Консультативно-експертні органи у вигляді різних комісій і підкомісій існують у Верховній Раді України, Державній Думі Росії, Конгресі США тощо. Вони складаються з найбільш авторитетних учених, що представляють усі галузі науки і рекомендації яких вважаються за суттєві аргументи при розгляді певних питань. Економічна експертиза відіграє суттєву роль при розподілі відомчих асигнувань у вигляді субсидій та грантів, виборі відповідальних виконавців певних проектів. Слід зазначити, що в окремих країнах питання інтеграції економічної експертизи в процес прийняття рішень врегульовано на законодавчому рівні. Так, у США закон «Government Performance and Results Act» визначає базу для обов'язкового щорічного порівняння результатів програм з окресленими цілями.

У рамках X Міжнародного форуму під егідою ООН, присвяченого проблемам демократії, світової економіки, державного розвитку та освіти (Дос, столиця Катару, 31 травня - 2 червня 2010 року), в присутності представників близько 60 країн була визначена необхідність створення на академічному рівні в різних країнах світу навчальних і науково-практичних експертно-аналітичних структур, які змогли б дати реальну аналітичну оцінку соціальним, політичним та економічним подіям у світі та підвищувати рівень професіоналізму в цих напрямках відповідно до викликів XXI століття.

Сучасний етап розвитку вітчизняної економічної науки характеризує дещо парадоксальна ситуація щодо економічної експертизи, яка, з одного боку, стала нормою життя суспільства, престижною формою діяльності, дієвим інструментом менеджменту, але з іншого боку – не має єдиної її теорії [2, с. 37]. Незважаючи на широке суспільне використання економіко-експертних матеріалів, суджень експертів-економістів, попиту на економічну експертизу, її методологія, а також нормативне і правове забезпечення в нашій країні знаходиться ще в стадії

розробки. Багато питань мають дискусійний характер та дуже фрагментарну теоретичну та практичну розробку.

Оскільки економічна експертиза є елементом процесу прийняття управлінських рішень, вона вимагає спеціального дослідження з позицій користувача експертної інформації (органа або особи, що приймає рішення), а також з позицій виконавця експертних робіт.

Наукова доведеність експертних методів і методик, пошуковий характер самої експертизи відіграють важливу роль у системі наукового забезпечення прийняття рішень у всіх галузях суспільного життя.

Розвиток і становлення економічних експертних досліджень нерозривно пов'язано з економічними відносинами в суспільстві в цілому. Оскільки вплив фактору часу є визначальним як для оцінки економічних принципів та законів, так і методології їх здійснення, аналізу, контролю, а відповідно економічної експертизи (економічного експертного дослідження), вони зазнають істотних змін відповідно до розвитку форм управління та регулювання господарювання тощо.

Соціально-економічна трансформація України, що триває вже більше двадцяти років, перехід від соціалістичних до капіталістичних відносин суттєво вплинули не тільки на розвиток виробничих сил, суспільну форму виробництва, але й на форми контролю господарської діяльності. Окрім того, в умовах трансформаційного переходу зі зміною форм і способів господарювання з'явилися нові форми економічних порушень, злочинів, які вимагають адекватних ситуаційних форм контролю.

Реформи і перетворення в усіх сферах суспільно-економічного життя України ставлять нові завдання до фінансово-економічного контролю щодо розкриття економічних злочинів не тільки перед органами суду, дізнання, фіскальними органами, але й актуалізує розроблення нових підходів до питань контролю достовірності господарських явищ, фактів і процесів самими суб'єктами господарювання на основі застосування інституту незалежних фахових знань.

Усвідомлене здійснення певних дій, пов'язаних з плануванням, формуванням та зміною звітних фінансових показників, фінансово-аналітичних чи податкових показників можливе лише при достатньому рівні кваліфікації осіб, що їх виконують. Відповідно, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, а також кількісна та якісна оцінка впливу таких дій як на результуючі управлінські рішення, так і на обсяги зобов'язань зі сплати податків і зборів також потребують застосування спеціальних знань у відповідній предметній галузі. Це, в свою чергу, свідчить про необхідність їх застосування також у процесі боротьби з економічними порушеннями та їх використання в організації робіт щодо упередження помилок і зловживань у процесі господарювання окремого суб'єкта. При цьому основною умовою забезпечення ефективності їх застосування виступають адекватна реакція та високий ступінь адаптивності з боку податкових, виконавчих органів та суб'єктів господарювання.

Ефективне функціонування інституту економічної експертизи не лише як одного із засобів доказування при розслідуванні та судовому розгляді справ, але як специфічної форми фінансово-господарського контролю фактично стає запорукою об'єктивної науково обґрунтованої достовірності фактів, прозорості явищ

чи подій у сфері економіки, підприємницької діяльності, фінансів, кредиту, банківської справи, оподаткування, випуску та обігу цінних паперів.

Достовірність відповіді однаково потрібно забезпечити, наприклад, як для економічної експертизи бізнес-плану підприємницької діяльності [3, 4], так і для економічної експертизи в рамках господарської справи щодо визначення фінансових результатів діяльності підприємства [5], величини нарахування та сплати податків та зборів [13], вкладів до статутного капіталу підприємств різних організаційних форм [14], тобто для з'ясування широкого спектру економічних питань, потребуючих обґрунтованої фахової відповіді [6]. За І. Бентамом [7, с. 18], «питання про достовірність постають перед людиною щодня, на кожному кроці, щохвилини. ... Усі завдання, що виникають в науці і мистецтві, - не що інше, як питання про достовірність». Зауважимо, що розумові процеси дослідження достовірності є одними й тими ж як у вирішенні буденного питання повсякденного життя, так і в роботі над найскладнішим питанням науки.

Слова «експертиза» та «експерт» у суспільній свідомості історично пов'язані з судочинством, але останнім часом їх активне використання, зокрема в засобах масової інформації, пов'язується, у першу чергу, зі сферою фінансової аналітики, а також із законодавчою, політичною та науковою діяльністю.

Соціально-економічний поступ України залежить від ефективності й легітимності становлення ринкової моделі функціонування суб'єктів підприємництва. Критичного загострення проблеми правової регламентації підприємницької діяльності набувають у період посткризового відновлення, а за своєю глибиною сутністю створюють суміжну правову й економічну площину. Так, розбудова громадянського, правового суспільства передбачає дисципліну дотримання кожним суб'єктом господарювання чинного законодавства та його директивно-го застосування у своїй виробничо-господарській діяльності, незалежно від сфери функціонування та форми власності.

Українські реалії свідчать про велику кількість установ та організацій, які займаються питаннями економічної експертизи, серед їх числа Інститут аналізу та експертизи, Академія економічних наук України (АЕНУ), ГО «Всеукраїнська експертна мережа» [8] та інші. З січня 2007 р. діє Всеукраїнська громадська організація «Союз експертів України», метою якої є консолідація експертного середовища та розгортання проектно-аналітичної роботи для вирішення соціально-економічних проблем України. В Україні станом на 01.01.2012 р. налічується 46 судово-експертних організацій при державних установах [9], в Реєстрі атестованих судових експертів – 6326 осіб. Це вказує на те, що експертна діяльність не обмежена рамками судочинства, але й непроцесуальні (комерційні) експертні послуги затребувані у сучасних суб'єктів господарювання.

Водночас, національна економіка все більше відзначається не розвитком ринкових відносин і їхнім інституційним зміцненням, а прогресуючим становленням «економічної злочинності», сфера поширення, якої пронизує усі рівні економіки: мікро-, мезо- та макроекономічний.

Економічні зловживання набувають системного характеру. Злочинні дії вчиняються у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання доданої вартості, а також реалізуються через зловживання службовим становищем, крадіжками, порушенням правил надання послуг, виробництва продукції, здійснення торгівлі, порушення встановленого державою порядку ціноутворення, ухилення

від сплати податків. Така практика господарювання є неприйнятною в лібералізованому економічному просторі та вимагає продуктивного поєднання здобутків юридичної та економічної наук в подоланні тотальної економічної злочинності.

Свідченням активізації зростання кількості злочинів у підприємницькій сфері, фінансово-кредитній системі, зовнішніх розрахунках є аналітичні дані щодо розглянутих у 2011 році господарських та адміністративних справ (за предметом спору) [10]. Так, серед 3495887 адміністративних справ, що знаходились в провадженні місцевих загальних судів України справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян становлять 3331154 справи (95,3 %), при незначній кількості справ зі спорів з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів – 1884 справ. У структурі адміністративних справ, які розглядають окружні адміністративні суди, справи цих двох категорій становлять: справи зі спорів з приводу реалізації податкової політики та за зверненнями податкових органів 140215 справ (49,7 %) та справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян – 79282 (28,1 %) з 282137 справ, які знаходились у впровадженні. Місцевими господарськими судами у 2011 році розглянуто 126,2 тис. господарських справ. У структурі цих справ, як і в попередні роки, переважають справи щодо майнових спорів про виконання господарських договорів, – їх частка становить 68,7 % (86,7 тис. справ). За результатами розгляду справ сума коштів, присуджених до стягнення, складає 58,8 % від суми заявлених коштів та 45,5 % – заявлених санкцій. Серед загальної кількості майнових спорів більша половина (60,8 %) – це спори щодо розрахунків за продукцію, товари та послуги.

Загальна кількість справ про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами у 2011 році становить 10,4 тис. справ (у 2010 році – 10,6 тис. справ). Винесено постанов про визнання банкрутом – 6,7 тис. справ (2010 рік – 8,2 тис.) [10].

Невтішна статистика свідчить не на користь ефективності боротьби з організованою економічною злочинністю. Очевидно, що подолання злочинної системи в економічній сфері потребує нових імпульсів й економічних інструментів, а їх результативність буде залежати від ефективності здійснення економічного контролю, зокрема, економічної експертизи. Так, ще на початку ХХ сторіччя Г. Емерсон зазначав, що «в галузі обліку й звітності контроль діє як лійка, в якій збирається весь досвід світу в бухгалтерсько-рахунковій частині та через яку цей досвід, очистившись фільтруванням, розтікається по всій організації, приносячи користь всюди, де в ньому є потреба» [11, с. 31]. Водночас, еволюція предмета й методу економічної експертизи, особливості організації й планування експертної економічної роботи, роль і значення економічної експертизи у виявленні, розкритті й профілактиці економічних порушень, специфіка експертного дослідження даних фінансової звітності, методика проведення економіко-експертних робіт в умовах застосування спеціалізованих комп'ютерних програм залишаються маловивченими або дослідженими недостатньою мірою, а деякі навіть не піддавалися дослідженню.

Висновки. Розвиток економічної експертизи в Україні відбувається в умовах домінування історично сформованих стереотипів, основна колізія яких полягає у процесі досить болісної демаркації предметних полів між судовою експер-

тологією, яка є галуззю криміналістики, і незалежною експертологією чи експертикою (термін А. В. Нестерова [12]), яку юристи вважають не експертизою в строгому визначенні, наголошуючи на тому, що суб'єктами справжньої експертизи в будь-якій галузі можуть бути лише суб'єкти права. Водночас, розвиток умов господарювання зумовив генезис імплементації економічної експертизи у контрольну практику українського бізнесу на не залежній від процесу судочинства основі, тому вважаємо за необхідне визначити її слабкі місця, напрями її адаптації та вдосконалення.

Отже, економічна експертиза як специфічна детермінанта фінансово-господарського контролю об'єктивно потребує нових теоретичних обґрунтувань, оскільки диференціація наукових поглядів і підходів дасть змогу розширити спектр її функціонального призначення та підвищити ефективність практичного застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Власова Т. В., Сущинская М. Д. Социальная экспертиза [Текст] : уч. пособ. / Т. В. Власова, М. Д. Сущинская. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ. – 2009. – 152 с. – ISBN 978-5-7310-2500-3.
2. Позаченюк Е. А. Экспертология [Текст] / Е. А. Позаченюк // Ученые записки Симферопольского государственного университета им. М. В. Фрунзе. – 1998. – Вып. № 6 (45). – С. 37-46.
3. Перезовова І. Експертиза бізнес-плану як ключовий елемент успіху підприємницької ідеї / І. Перезовова, С. Кафка, І. Запукляк // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : Науковий збірник / За ред. І. Г. Ткачук. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – 2012. – Вип. VIII. – Т. 2. – С.173-175.
4. Перезовова І. В. Організація експертизи бізнес-плану / Ірина Перезовова, Софія Кафка // Економіка Крима. – Симферополь. – ТНУ імени В. І. Вернадського. – 2011. – № 2 (35) – С.248-253.
5. Перезовова І. В. Вплив облікової політики підприємства на фінансовий результат його діяльності / І. В. Перезовова // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу. Наукові записки. – Випуск 12. – Частина 1. – Тернопіль: Видавництво «Економічна думка». – 2003. – С. 203 – 207.
6. Перезовова І. В. Застосування економічної експертизи при вирішенні господарських спорів / І. В. Перезовова // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія «Економіка». – Спецвипуск 33. – Частина 1. – С.158 – 161.
7. Бентам И. О судебных доказательствах: Трактат Иеремии Бентама / И. Бентам; по изд. Дюмана, пер. с фр. И. Гороневича. Киев: Тип. М. П. Фрица, 1876. – 440 с.
8. Всеукраїнська експертна мережа. Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/e_set/index.php. – Назва з екрану.
9. Экспертные учреждения Украины. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antiraid.com.ua/directory/jekspertnye-ucherezhdjenja-ukrainy.html>. – Назва з екрану.
10. Судова статистика. Огляд даних 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/oglyad/ - Назва з екрану.

11. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности / Гарингтон Эмерсон. – [пер. с англ. Ф.Р. Окунев, А.П. Сизов]. – М. : Бизнес информ., 1997. – 197 с.
12. Нестеров А. В. О зарождении и развитии некоторых категорий экспертизы / А. В. Нестеров // Эксперт-криминалист. – 2012. – №12. – С.20 – 24.
13. Перезова І. В. Окремі аспекти виявлення порушень, пов'язаних із нарахуванням на несплату ПДВ при експертному дослідженні господарських операцій в торгівлі / І. В. Перезова, Н. П. Дячишин // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТДЕУ: Випуск 17. / За ред. І.Д.Фаріона. - Тернопіль: Економічна думка, 2007 р. – 409 с. - С.241-248.
14. Перезова І. В. Особливості експертного дослідження вкладів до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю / І. В. Перезова, Н. П. Дячишин // Формування економічних відносин в умовах становлення ринку. Збірник наукових праць ТАНГ. Випуск 9. – Тернопіль. Видавництво "Економічна думка", 2005. - 473 с. - С. 204 – 207.

УДК 338.45:664:330

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Іванець О.О. – аспірант, Херсонський національний технічний університет

Постановка проблеми. Вихід національної економіки із кризи спонукає до пошуку ефективних інструментів активізації виробничої діяльності на основі модернізації потенціалу розвитку підприємств, оновлення традиційного асортименту продукції, упровадження сучасних логістичних і маркетингових схем заготівлі сировини та реалізації готової продукції з метою максимального задоволення потреб споживачів і отримання належної виручки та доходів. За нинішніх умов визначальним чинником конкурентоспроможності виступає активна реалізація інноваційної політики держави в національній економіці, що повинно знайти своє продовження в підвищенні інноваційного потенціалу підприємств, їх спроможності до переходу на вищий рівень функціонування, розширення випуску продукції з інноваційними характеристиками та зміцненні конкурентоспроможності на вітчизняному та зарубіжних ринках. Сьогодні підприємства харчової промисловості, стикаючись з необхідністю в новітніх технологіях та організаційних рішеннях, незалежно від специфіки їх виробництва.

Стан вивчення проблеми. Проблеми ефективного інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості України турбують низку провідних зарубіжних та вітчизняних учених Л. Антонюк, Ю. Бажал, І. Бланк, Л. Водянка, В. Геєць, О. Лапко, І. Одотюк, С. Онишко, П. Осіпов, Р. Фатхутдінов, І. Федулова, В. Хіпель, Д. Черваньов, Ю. Яковець та інші. Проте поза увагою науковців залишилися питання інноваційного потенціалу розвитку харчових підприємств.